

Een roze eiland in de oceaan van de reguliere sport. De voordelen van Gay Games-participatie belicht vanuit de sociale identiteitstheorie

Charlotte Van Thyckom

1. Inleiding

Op het einde van de jaren '70 – lang voor sprake was van enige vorm van aparte vrijheidsbesteding voor en door holebi's – droonde Olympisch tienkampster Tom Waddell reeds van een internationale sportomgeving zonder vooroordelen, van een plek waar het racisme, nationalisme en heteroseksisme van de traditionele Spelen kon worden overbrugd (Krane & Waldron 2000). Met de gewetende woorden "Welcome to a dream that is now reality, welcome to a celebration of freedom" (Krane & Waldron 2000, 149) gingen in 1982 de allereerste Gay Games van start. Deze editie bracht 1350 deelnemers uit 12 verschillende landen bijeen in 14 sporttakken. Vandaag de dag zijn de Gay Games uitgegroeid tot één van de grootste sportevenementen ter wereld. Aan de zesde editie van de Games te Sydney (in 2002) bijvoorbeeld participeerden 13000 holebi's uit 80 landen aan 31 sporttakken. De Gay Games zijn gebaseerd op de principes van "participation, inclusion and personal best" (Federation of Gay Games 2003, 3), wat inhoudt dat ieder individu kan deelnemen ongeacht zijn of haar geslacht, seksuele oriëntatie, ras, religie, nationaliteit, etnische afkomst, politieke overtuiging en HIV-status.

Deelnemen aan Gay Games betekent terechtkomen in een holebi-omgeving zonder angst voor heteroseksistische vooroordelen en discriminatie, in tegenstelling tot de reguliere sportomgevingen (Krane & Romont 1997; Waitt 2003). Vrouwelijke deelnemers aan de Gay Games van 1994 benadrukten dan ook "the importance of participation in an inclusive sport environment, feelings of self-empowerment and empowerment, and the social and political importance of participation in the Gay Games" (Krane & Romont 1997, 136). De twee meest geïnteresseerde motieven van de respondenten uit deze studie waren het samenzijn met andere holebi's en het opgewekte gemeenschapsgevoel. Gay Games boden hen een omgeving

van waardering, gekenmerkt door vrijheid voor zelfexpressie. Ook meer anekdotische verslagen van Gay Games bevestigen deze 'empowerende' ervaringen waarbij het zelfvertrouwen van de deelnemers wordt opgepeperd (Aerts 2001; De Foer 1998).

Wetenschappelijk onderzoek naar de sociaal-psychologische impact van Gay Games-participatie is een vijf- à tienjaar geleden op gang geraakt (Krane & Romont 1997; Waitt 2003; Krane e.a. 2002). Een vastomlijnd theoretisch kader blijft daarbij echter vaak achterwege. Deze studie is, in navolging van het onderzoek van Krane e.a. (2002) over de ervaring van een internationale groep van lesbische atletes, gekaderd binnen de sociale identiteitstheorie. De focus van dit artikel ligt dan ook heel specifiek op de rol van Gay Games op het *individuele* niveau.

Onderzoek naar homoseksuele identiteitsvorming vertrekt vaak vanuit ontwikkelingstheorieën (onder andere Cass 1979, 1983/1984; Sophie 1986; Thoiden 1989). De focus ligt daarbij op de diverse fases die individuen doortlopen bij het ontwikkelen van een homoseksuele identiteit. Hoewel deze in het verleden hun factoren en verhezen de sociale factor daarbij uit het oog. De sociale identiteitstheorie daarentegen gaat een stap verder en verwijst expliciet naar de rol van de ruimere sociale context bij de ontwikkeling van zelfvertrouwen en persoonlijkheidsaspecten (Tajfel 1982; Tajfel & Turner 1979). De *centrale onderzoeksvraag* in voorliggend artikel is vervolgens of, en in het bijzonder op welke manier, de ervaringen van Vlaamse Gay Games-participanten kunnen worden geïnterpreteerd binnen het theoretisch kader van de sociale identiteitstheorie. Vooraleer wordt overgegaan tot de gehanteerde methodologie en de resultaten, wordt in het volgende deel de sociale identiteitstheorie van naderbij bekeken.

2. Sociale identiteitstheorie

Sociale identiteit wordt door Tajfel (1981, 255) gedefinieerd als "that part of an individual's self-concept which derives from his knowledge of his membership in a social group (or groups) together with the value and emotional significance attached to that group membership". Om de complexe sociale wereld beter te vaten, maken individuen immers gebruik van sociale categorieën of groepen. Daarbij categoriseren ze niet alleen de ander maar ook zichzelf. *Sociale identiteit* verwijst bijgevolg naar die aspecten van onszelf die de basis vormen van een gedeeld groepsidentiteitsaspect. Deze sociale zelf-categorisering omvat echter meer dan louter het zichzelf categoriseren als lid van een bepaalde sociale groep (bijvoorbeeld als homo, als lesbisch, als sporter, etc.). Het omhelst – zoals af te leiden is uit Tajfels definitie – eveneens het internaliseren van de normatieve gedragingen,

eigenschappen en waarden die geassocieerd zijn met dat groepsidmaatschap. Het resultaat van zelf-categorisering is vervolgens de vorming van wij/zij dichotomieën, zoals bijvoorbeeld 'wij' zijn holebi's - met bepaalde eigenschappen, waarden en normen - en 'zij' zijn hetero's - met andere eigenschappen, waarden en normen (Cox & Gallois 1996).

Naast die sociale identiteit hebben individuen echter ook een *persoonlijke identiteit*, bestaande uit "those aspects of the self which distinguish one from other individuals, establishing one's uniqueness" (Abrams 1990, 93). Met andere woorden, een persoonlijke identiteit bestaat uit die aspecten, gedragingen, kenmerken en waarden op basis waarvan een individu zichzelf onderscheidt van andere individuen. Afhankelijk van welk type identiteit (de sociale of de persoonlijke) in een bepaalde context overheerst, zal 'de ander' worden beschouwd als een individu - in het geval de persoonlijke identiteit overheerst - dan wel als vertegenwoordiger van een bepaalde sociale groep - in het geval de sociale identiteit overheerst - (Cox & Gallois 1996).

Samengevat is het zelfconcept van een individu dus tweeledig. Enerzijds bestaat het uit een *sociale identiteit*, gebaseerd op lidmaatschappen van sociale groepen en afgeleid uit het proces van sociale zelf-categorisering. Anderzijds bestaat het uit een *persoonlijke identiteit*, gebaseerd op de unieke aspecten die een individu onderscheidt van anderen (Hogg & Abrams 1988; Turner 1987). Het zelfbeeld dat gepaard gaat met deze twee identiteiten wordt bepaald door het maken van sociale vergelijkingen. Zo kiezen individuen bepaalde dimensies waar ze in vergelijking met anderen goed op scoren, en die bijgevolg de tevredenheid en zelfwaardering bevoornden. Persoonlijke zelfwaardering wordt bepaald door zichzelf te vergelijken met andere individuen, sociale zelfwaardering door de sociale groep waartoe men behoort te vergelijken met andere groepen (Luuhtanen & Crocker 1992). Dit zonet beschreven proces van sociale vergelijking voegt een evaluatieve component toe aan de wij/zij dichotomieën die geconstrueerd worden door het categoriseringsproces. Individuen maken niet louter deel uit van diverse sociale groepen, het vergelijkingsproces gaat nog een stap verder en positioneert de ene groep ook als 'hoger' dan de andere. Bepaalde groepen hebben namelijk meer (bijvoorbeeld blanken, hetero's, mannen, etc.) of minder (bijvoorbeeld kleurlingen, vrouwen, holebi's, etc.) macht en prestige dan andere. Het streven naar een positieve zelfwaardering is moeilijker voor leden van die laatste groep (Cox & Gallois 1996). Het gevolg is dat deze minderheidsgroepen bepaalde strategieën hanteren om de sociale status van zowel zichzelf als de groep waartoe ze behoren te versterken met als doel een positief identiteitsgevoel te verwerven of te versterken. Twee van dergelijke strategieën die door de sociale identiteitstheorie worden beschreven zijn *sociale creativiteit* en *sociale competitie* (Tajfel & Turner 1979). Om een stap verder te gaan dan het louter opwekken van positieve gevoelens, en een effectieve verandering in de sociale relaties tussen groepen te weeg te brengen, is *sociale competitie* vereist. Met 'effectieve verandering' bedoelen we

dat zowel de minderheids- als de meerderheidsgroep de veranderde statusrelatie tussen de groepen aanvaardt. Dit impliceert uiteraard een meer directe uitdaging van de dominante sociale groep. De meest voor de hand liggende voorbeelden van sociale competitie zijn maatschappelijke acties zoals straatprotesten. Andere minder confronterende voorbeelden zijn onder meer lobbyings voor gelijkere rechten. Sociale competitie wordt op Gay Games echter zelden gebruikt aangezien ze een directe confrontatie met de hetero-populatie vereist, wat bij holebi-sportevenementen zelden het geval is. Hoewel het op Gay Games dus moeilijk is om een effectieve verandering in de relatieve status van de groepen te weeg te brengen, kunnen de intergroepsrelaties wel louter cognitief worden gewijzigd. *Sociale creativiteit* omvat dergelijke cognitieve veranderingen en wordt doorgaans onderverdeeld in drie strategieën (Cox & Gallois 1996). Een eerste bestaat uit het promoten van groeps-eigenschappen die de dominante sociale groep als positief evalueert. Individuen uit minderheidsgroepen zullen hierbij dus bepaalde eigenschappen beklemtonen die door de 'meerderheidsgroep' sociaal aanvaard worden. Zo profileren bepaalde homo's zichzelf bijvoorbeeld als kunstliefhebbers, omdat kunst door de hetero-'meerderheidsgroep' wordt gewaardeerd. Een tweede vorm van sociale creativiteit is het herdefiniëren van de waarde die aan bepaalde vergelijkingsdimensies wordt gehecht. Concreet betekent dit dat minderheidsgroepen dimensies waar ze zelf negatief op scoren gaan omvormen tot voorplanten als iets positief evalueren door hetero's bijvoorbeeld als 'kwekers' te gaan definiëren en voorplanting aldus een negatieve bijklank te geven. Een derde vorm van sociale creativiteit is het selecteren van nieuwe vergelijkingsgroepen waarmee gunstige vergelijkingen kunnen worden gemaakt. Zo drijven bepaalde homo's bijvoorbeeld de spot met 'drag queens'. Zichzelf vergelijken met een groep die ze (nog) minder status toeschrijven dan zichzelf, versterkt de zelfwaarde van de groep. Samengevat resulteren de drie zonet beschreven strategieën van sociale creativiteit dus niet in een effectieve wijziging van de status-quo. Wel helpen ze de leden van een minderheidsgroep bij het ontwikkelen van een positiever identiteitsgevoel (Tajfel & Turner 1979).

Voorliggende studie onderzoekt de persoonlijke identiteit, de sociale identiteit en de daaruit volgende strategieën ter versterking van de sociale status bij Vlaamse deelnemers aan de EuroGames te München (2004). EuroGames zijn het 'kleine' Gay Games worden georganiseerd. Hoewel voorgaand onderzoek Gay Games Marcellini e.a. (2000), biedt de sociale identiteitstheorie een ruimer referentiekader om de implicaties van Gay Games-ervaringen te duiden. In overeenstemming met de sociale identiteitstheorie en met voorgaand onderzoek (Krane e.a. 2002; Krane & Romont 1997) veronderstellen we dat een Gay Games-omgeving ook voor Vlaamse deelnemers zal resulteren in het versterken van hun persoonlijke en sociale identiteit als holebi, alsook in het identificeren met de holebi-

gemeenschap. Concreet stellen we drie onderzoeksvragen voorop. Een eerste onderzoeksvraag betreft het effect van Gay Games-participatie op de persoonlijke identiteit, de sociale identiteit en het groepsgevoel van de deelnemers. Een tweede onderzoeksvraag is welke strategieën Gay Games-deelnemers hanteren om hun (sociale) zelfbeeld te versterken. Aangezien de sociale identiteitstheorie er tevens van uitgaat dat individuen die hun groepsidentiteit versterkt zien vaker strategieën ter versterking van de sociale status zullen hanteren en meer zullen participeren in activiteiten, is een derde onderzoeksvraag bijgevolg of het versterkte groepsgevoel door Gay Games-participatie resulteert in dergelijke 'acts of social change' (Kraane e.a. 2002), waaronder bijvoorbeeld het uit de kast komen of zich politiek engageren.

Vooraleer we deze onderzoeksvragen beantwoorden, komt in het volgende deel de gehanteerde methodologie aan bod. De implicaties van de resultaten ten slotte worden in de discussie sectie besproken.

3. Methodologie

Tijdens de EuroGames te München (2004) werden een twintigtal Vlaamse deelnemers (allem lid van de Antwerpse holebi-sportclub *Active Company*) bereid gevonden om mee te werken aan een diepte-interview. Interviews afdemen tijdens de EuroGames zelf was echter moeilijk gezien de weinige beschikbare (rustige) ruimtes en gezien het drukke sportieve en sociale schema van de deelnemers. Uiteindelijk vonden alle diepte-interviews in de loop van februari – maart 2005 plaats in het Antwerpse, ofwel in de sporthal (vlak voor de training) ofwel bij de respondenten thuis. De gesprekken duurden tussen de vijftig minuten en anderhalf uur. Anonimiteit werd gegarandeerd en alle respondenten gaven de toestemming het interview op band op te nemen. De interviews gingen er heel informeel aan toe, en de meeste respondenten leken tevreden met de aandacht naar een in Vlaanderen weinig bestudeerd holebi-onderwerp, namelijk sport. Slechts één respondent klaagde over een *overload* aan holebi-onderzoek de laatste jaren.

In totaal werden diepte-interviews afgenomen bij 18 respondenten, 7 vrouwen en 11 mannen. De leeftijd varieerde van 22 tot 55 jaar (gemiddelde = 38,5 jaar), en alle respondenten waren afkomstig uit Vlaanderen of Brussel. Alle respondenten waren hoogopgeleid, slechts één enkele respondent vertoonde hogere studies aan. De vrouwelijke respondenten definieerden zichzelf als lesbisch. Tien van de mannelijke respondenten definieerden zichzelf als homoseksueel, slechts één respondent als biseksueel. Ze waren allen heel open over hun seksuele oriëntatie, zowel naar familie, vrienden als collega's toe. De respondenten participeerden aan een waater van sporten waaronder voornamelijk voetbal, volleybal, badminton, zwemmen en dans. Acht van de respondenten deed vroeger

aan competitie sport, en negen van hen had reeds deelgenomen aan voorgaande edities van Gay Games of EuroGames.

De diepte-interviews kregen vorm door middel van een zogenaamde topicijst waarbij de onderwerpen (topics) wel vastlagen maar de precieze vraag- en antwoordformulering niet om zoveel mogelijk ruimte te laten aan de inbreng van de respondenten zelf (Cambrié & Waeghe 2001). De interviews gingen van start met vragen rond een aantal algemene demografische zaken waaronder seksuele oriëntatie, beroepskeuze, opleidingsniveau, vroegere participatie aan Gay Games, etc. Ook werd gespeeld naar de openheid met betrekking tot hun seksuele oriëntatie in de dagelijkse leefomgeving. Wat de impact van hun Gay Games-deelname betreft, kwamen volgende topics aan bod: persoonlijke betekenis van Gay Games, impact van Gay Games-deelname op coming out, impact op holebi-identiteit, impact op zelfvertrouwen, impact op holebi-verbondenheid/gemeenschapsgevoel, en impact op betrokkenheid bij de holebi-beweging. Deze vragen werden gesteld om informatie te verzamelen over de implicaties van deelname op hun persoonlijke en sociale identiteit, alsook op hun eventuele verdere engagement binnen de holebi-beweging. Tevens werd gespeeld naar hun visie op 'segregatie als vorm van integratie', en hun mening over een eventuele organisatie van EuroGames/Gay Games in Vlaanderen. Omdat de focus in dit artikel expliciet op het individuele niveau ligt, komen deze laatste twee aspecten hier niet aan bod.

Voor de analyse van kwalitatieve gegevens wordt vaak beroep gedaan op *The Discovery of Grounded Theory* van Glaser & Strauss (1967). Volgens deze auteurs wordt theorie-ontwikkeling stap voor stap ontwikkeld op basis van systematisch verzamelde en geanalyseerde onderzoeksgegevens. Daarbij mag geen enkele onderzoeksfrage worden geformuleerd of literatuur worden doorgenomen vóórdat men het veld anders niet meer onbevraagd kan betreden. In tegenstelling tot Glaser & Strauss zijn wij echter van mening dat het gebruik van een bestaand theoretisch kader – in dit geval de sociale identiteitstheorie – het onderzoeksproces kan stimuleren en het ontstaan van nieuwe theoretische inzichten kan stimuleren en dus niet noodzakelijk als bias hoeft te worden beschouwd (Delederg 2002). De interviews werden allen volledig uitgedikt en vervolgens geanalyseerd met behulp van NVivo 1.1 (Qualitative Solutions and Research 1999). In een eerste fase werden tekstfragmenten gecodeerd en gecategoriseerd door specifieke thema's en theoretische concepten uit de sociale identiteitsliteratuur te identificeren. In een tweede fase werden de thema's uit de eerste fase geclusterd binnen overkoepelende thema's.

4. Resultaten

De overkoepelende thema's die uit de data-analyse naar voor zijn gekomen, werken een licht op diverse aspecten van de sociale identiteitstheorie. Deze worden in de hieronder volgende paragrafen verder verduidelijkt. We opteelden ervoor om de respondenten zo vaak mogelijk zelf aan het woord te laten.

Wanneer de geïnterviewde deelnemers gevraagd werden naar de betekenis van Gay Games voor zichzelf, waren niets dan positieve verhalen te noteren. Uitdrukkingen als 'fantastisch', 'amai', 'waaaw', 'geweldig', 'waanzzinnig' waren gemeengoed, een conclusie die consistent is met onderzoek van Krane & Romont (1997) en Krane e.a. (2002). Bovendien namen ze die positieve ervaringen ook mee naar huis.

"In Amsterdam was mijn gevoel wel van 'waaaw', en kwam ik ook terug met een 'waaaw-idee', waar ik nog twee weken erna plezier aan had. Ik was nog twee weken aan het zweven daarvoor." (Pieter § 120)

Hoewel het positieve aspect absoluut overheerste, waren hier en daar toch iets kritische noten te horen, met name over het financiële aspect en de interne strubbelingen binnen het Gay Games-organisatiecomité.

"Ik denk dat je sowieso kapitaalkrachtig moet zijn om op verplaatsing te kunnen. Ge moet nu weg al gevonden hebben naar die informatie. Ik denk dat je daar toch niet een middenklasse zit hoor. Want alle, holebi's kom je oeveral tegen. Maar je zal daar niet de kansarme, thuisblijvende holebi tegenkomen, want daar heb je ook holebi's hé. Ik denk ook naar leeftijd, dat je daar toch zit bij mensen die aan het jonge, sportieve type voldoen. Ja, ik denk niet dat je daar een doorsnee van de holebi-bevolking ziet hoor." (Nelle § 78)

"Er is de echte Gay Games-organisatie en dan ondertussen de Outgames die zijn ontstaan. Dat is eigenlijk wel een heel spijtige situatie. Dus ik hoop eigenlijk dat ze daar tegen de volgende keer terug op één lijn komen, want ik vind het compleet belachelijk dat er nu twee Games worden georganiseerd op twee weken nu mekaar. Euh, ik kan dat allemaal niet zo goed vatten. En dat is iets wat eigenlijk ook het groepsgevoel helemaal niet ten goede komt. Dus alle, het is eigenlijk wel een heel slecht signaal. Dus ik hoop van harte dat dat nu ene keer is gebeurd, maar dat dat terug op één lijn komt, dat dat niet zo zal blijven." (Natalie § 131)

Drie deelnemers uit het onderzoek van Krane e.a. (2002) waren de mening toegedaan dat Gay Games zich teveel richtten op mannelijke deelnemers. Hoewel geen enkele van onze respondenten dit persoonlijk zo ervoer, bleek dit volgens hen wel te leven onder andere deelnemers.

"Ik mag dat niet luidop zeggen, maar je hebt bij ons ook homo's die problemen hebben met het feit dat er lesbiennes meedoen bijvoorbeeld. Ik ben daar absoluut tegen, omdat dat ook een vorm van discriminatie is, maar dan binnen je eigen gemeenschap." (Luc § 62)

Slechts één respondente hekeldde de in-groep mentaliteit, hoewel haar totaaloordeel eveneens uitermate positief was.

"Ik moet toegeven dat ik al eens van zo'n weekend ben thuisgekomen, dat ik eerder het gevoel had van 'ho, wat voor een afgesloten wereldje zaten we weer in'. En volgens mij kunnen op dat vlak toch nog een aantal dingen verbeterd en veranderd worden, in de zin van meer naar integratie toe te werken, om daar toch meer aandacht aan te besteden dat het niet zo'n afgesloten wereldje blijft." (Natalie § 116)

4.1 Onderzoeksvraag 1: Impact op identiteit?

Gay Games vormen een unieke sportomgeving die het het heteroseksisme uit traditionele sportculturen – en de daarmee gepaard gaande homofobie – overstijgt. Homofobie wordt door Karl Fasting (in: Baks & Maleck 2004, 4) gedefinieerd als "the traditional fear and intolerance of homosexuality, gay men or lesbians, and even behaviour that is perceived to be outside the boundaries of traditional gender role expectation." Uit Belgische en Nederlandse studies (De Vos 2000; Hekma 1994; Janssens e.a. 2003) blijkt echter dat slechts weinig holebi's expliciete discriminatie ervaren in de sport. Wel worden vaak meer subtielere vormen van discriminatie en gevoelens van ongemak gemeld. Hierbij is het moeilijk een grens te trekken tussen opdringerig machogedrag en homodiscriminatie. Bij mannen slaat gescheld op 'mleijes' in veel gevallen niet op een specifieke homo, maar geldt het eerder als een aanmoediging om zich stoer te gedragen. Ook lesbiennes worden door hun medespelers vaak verweten dat ze zich niet 'vrouwelijk' genoeg gedragen. Dit alles draagt uiteraard bij tot het heteroseksistische, holebi-onvriendelijke klimaat van de sportomgeving.

"Nu moet ik wel zeggen, op school, via, positief heb ik dat toch niet ervaren hoor. Je kreeg altijd zo de indruk dat je, via, moest optornen tegen de hetero-mentaliteit of zo, die toch wel een beetje anders is dan als je alleen maar met homo's sport hé, dat wel." (Bert § 71)

"Als je tussen supporters staat, dat is toch niet echt alles. In de zin van dat je daar heel veel scheldwoorden hoort, die wel niet naar u gericht zijn, maar naar spelers, en dat homofobie in de voetbalwereld dus echt wel nog groot is." (Rudy § 72)

Sportevenementen als Gay Games kunnen holebi's een grotere weerbaarheid verschaffen waardoor ze de confrontatie met de hetero-(sport)wereld beter aankunnen (De Vos 2000; Hekma 1994; Krane & Romont 1997). "The Gay Games enable participants and spectators to become fully enmeshed in a queer environment for one week, without concern for heterosexist prejudice and discrimination. This experience enhances self-esteem and promotes empowerment." (Krane & Waldron 2000, 157). In de volgende paragrafen wordt beschreven welke implicaties Gay Games hebben voor de persoonlijke en sociale identiteit van de deelnemers.

4.1.1 Sociale identiteit

In 1982 opende Rita May Brown de allereerste Gay Games met de woorden: "These games are not just a celebration of skill, they are a celebration of who we are and who we can become. It's a celebration of the best in us." (Pronger 1990, 252, eigen onderlijning). Ook in het officiële handboek van de tweede Gay Games (in 1986) schreef organisator Tom Waddell: "The message of these games goes beyond validating our culture" (Pronger 1990, 255, eigen onderlijning). Met verwijzingen naar 'we', 'us' en 'our culture' doelen Brown en Waddell op de holebi-gemeenschap en holebi-cultuur als uitdrukking van een collectieve identiteit en gezamenlijk bewustzijn. Gay Games verenigen duizenden holebi's waardoor ze naar een 'meerderheidsgroep' evolueren. Het resultaat is een bijzonder gevoel van (mondiale) holebi-verbondenheid die gebaseerd is op vriendschap, inclusie, en trots om met zoveel 'gelijken' samen te zijn.

Sociale identiteit verwijst naar de groepen waartoe we ons rekenen, alsook naar het emotionele belang dat we aan die groepen hechten. Hoe meer we ons identificeren met een bepaalde groep, hoe meer die groep geïnternaliseerd wordt in ons zelfbeeld. Het gevoel hiervan is een vervaging van het onderscheid tussen groep en individu. Zoals te verwachten op basis van de sociale identiteitstheorie, droeg de sociale context van Gay Games voor alle respondenten bij tot een versterkte betrokkenheid tot die gezamenlijke holebi-identiteit. In alle gesprekken werd gerefereerd aan het gevoel van verbondenheid door met zoveel 'gelijken' samen te zijn in een internationale context. Speciale aandacht werd hierbij gegeven aan de openingsceremonie, waar atleten net als bij Olympische Spelen land per land de sportarena betreden.

"Je kunt dat moeilijk tastbaar maken, maar dat is er toch wel, zeker als je met zo'n openingsceremonie, en je komt dan met de groep van jouw land ergens binnen en dan zie je een grote groep van Nederland daar binnentlopen, en ik zeg maar, Australië of weet ik veel. Dat maakt ook wel indruk, dat geeft wel een fijn gevoel, dat doet u ook wel iets." (Natalie § 101)

"Vooral tijdens zo'n openingsceremonie merk je dat. Omdat daar een aantal mensen iets komen zingen of spreken, of vertellen, of wat dan ook. En dat zijn dan, bewust denk ik, mensen gekozen uit verschillende landen en culturen. Eens, en uiteindelijk brengt iedereen dezelfde boodschap. En dan krijg je al een soort van verbondenheid, een mondiale verbondenheid, en dat is ook heel tof." (Pieter § 101)

Dit gevoel van herkenning en mondiale verbondenheid was er echter niet louter in het Olympische dorp of op het sportveld, maar eveneens in de organiserende stad.

"Die trans rijden daar allemaal met regenboogvlaggen, er hangen spandoeken overal, iedereen liep daar rond met van die kanten van inschrijvingskaarten." (Bert § 88)

"Wij zijn, mee geweest naar Sydney, door die massa bezet je bijna de stad. En de hele stad was... in de hele stad door kon je aspecten van de Gay Games tegenkomen. En dat was een heel groot herkenning gevoel, en dat heb je doordat daar zo'n grote massa is. Er waren zo'n 12 of 13000 sporters en dan nog een massa supporters, dus dat is, dat is... uwanzinnig. En ja, de meeste mensen hebben dan een badge aan, en dat is, dat geeft een heel bijzonder gevoel." (Mieke § 88)

Volgens de sociale identiteitstheorie gaan individuen om hun sociale identiteit te versterken, informatie inwinnen met betrekking tot de sociale groep waaraan ze zich toeschrijven (Hogg & McGarry 1990). Dat Gay Games in dit kader tal van mogelijkheden biedt, blijkt alvast uit de studie van Krane e.a. (2002). Deelnemers aan Gay Games bracht de lesbische atletes - afkomstig uit diverse landen - nieuwe kennis bij over de holebi-gemeenschap, waaronder de grootte ervan, de internationale diversiteit, etc. Volgens de sociale identiteitstheorie is dit proces uniek voor minderheidsgroepen, en in het bijzonder voor holebi's, een sociale groep waarvan de geschiedenis, cultuur en waarden nooit of zelden expliciet op de voorgrond treedt. In tegenstelling tot wat werd verwacht, blijken Vlaamse Gay Games-deelnemers echter geen nieuwe kennis op te doen met betrekking tot de internationale holebi-gemeenschap. Een sluitende verklaring hiervoor is niet voorhanden. Wellicht hebben ze, door in een relatief tolerante samenleving te vertoeven, voldoende vrijheid om zich reeds vooral te informeren over de holebi-gemeenschap. Toch lijken de respondenten zich door hun deelname te reflecteren over de situatie van holebi's in andere landen, en in het bijzonder over de rol die Gay Games daarbij kunnen spelen.

"Ik denk bijvoorbeeld in landen als Iran, waar het absoluut niet mag, waar uw kop erop staat, dat die mensen die daar aan sport willen doen, dat zij gewoon geen kans hebben om dat in aparte holebi-clubs te doen, dat die dat niet mogen in clubs. Als ze homo zijn, en als ze daarvoor uitkomen in een gewone club, ja, dan wordt je veroordeeld. Dus ik denk dat dat voor hen de enige manier is, om door zo'n Gay Games in een ander land te komen en tonen waar ge mee bezig zijn. En ook een standpunt innemen tegen uw eigen regering, en tonen van 'in dat land kan iedereen ervan meedoen, dat land staat op zijn kop, in dat land kan en mag het dus wel.' (Frank § 119)

"Ik kan me voorstellen dat de landen, of beter de deelnemers uit landen waar het taboe is, of fel gediscrimineerd wordt, of het zelfs onbespreekbaar is, want zo zijn er ook landen, is dat vaak een enorme openbaring. En voor die mensen is het dan ook van, helaas, maar we moeten terug naar jou, bijna een gewaagden, terug naar huis. (...) Ik kan me voorstellen dat iemand uit jou, moeilijke situaties, zich daar helemaal aan vast kan klampen van 'wauw, het bestaat, het kan! Een individu in zo'n land zal het dan heel moeilijk hebben. Een groep die naar zo'n Games gaat zal het dan iets makkelijker hebben. Die zullen misschien makkelijker soortgeroien gaan opzoeken, zich organiseren, en misschien wel iets te weg brengen in hun gemeenschap. Hopelijk! Dat is eigenlijk een beetje de bedoeling van zo iets." (Pieter § 120)

Hoewel de respondenten met betrekking tot hun sociale identiteit verwijzen naar 'de holebi-gemeenschap', is deze beschrijving van de huidige sociale beweging van holebi's uiteraard niet helemaal correct (Engel 2001). De holebi-gemeenschap of de holebi-beweging als uniforme fenomenen bestaan immers niet. Wel kunnen we spreken over 'een diversiteit van identiteitsgerichte subculturele groeperingen die elk een nationale eigenheid hebben en een concreet te realiseren politiek project.' (Dewaele 2003, 67). Bovendien lijken ze op elkaar wat betreft culturele uitingsvormen en gevoel van verbondenheid tussen de leden (Dewaele 2003). Het is die verbondenheid die door onze Vlaamse respondenten werd benadrukt, niet de verscheidenheid. Met betrekking tot Gay Games, refereerden ze dan ook voornamelijk aan 'holebi's' als overkoepelende term en slechts in heel beperkte mate naar de groep 'homo's' of 'lesbiennes'.

4.1.2. Meerdere sociale identiteiten

Hoewel er op Gay Games eveneens tal van culturele activiteiten worden georganiseerd, komt het gevoel van mondiale holebi-verbondenheid voornamelijk voort uit de sportcompetitie zelf. Daarnaast blijkt uit de interviews dat de mogelijkheid om zich op sportief vlak te meten met andere holebi-atleten niet alleen de identiteit als holebi bevestigt, maar ook bijdraagt tot een groter zelfvertrouwen in het eigen atletische vermogen, en bijgevolg de sociale identiteit als sporter versterkt.

"Ik beschouw het niet als de Olympische Spelen op het hoogste niveau. Het is zoiets waar ge u binnen uw geartheid kunt onderscheiden van bijvoorbeeld andere volleyballers, of een andere sportactiviteit waarin ge goed zijt." (Tom § 109)

Opmerkelijk is dat Gay Games-participatie voor één respondent vooral impact had op zijn identiteit als lid van zijn sportclub, Active Company.

"Ik vind wel dat de verbondenheid er vooral ook groeit binnen onze eigen club. Door samen op stap te gaan, er gebeurt al eens iets. Bijvoorbeeld: er breekt iemand zijn voet. Dan gaat ge mee voor mekaar zorgen, alle ge hebt wel een bepaalde verbondenheid. Ik vind wel dat dat groeit door op toernooi te gaan." (Luc § 101)

Dat deze individuen zichzelf identificeren én als sporter, én als holebi, én zelfs als lid van een bepaalde sportclub heeft de sociale identiteitstheorie helemaal niet tegen te spreken. De sociale identiteitstheorie gaat er namelijk van uit dat elk individu meerdere sociale identiteiten heeft die variëren over de tijd als gevolg van gewijzigde cognitieve representaties van de sociale groepen. Die representaties kunnen direct wijzigen door contact met leden van bepaalde sociale groepen, maar ook indirect door gebruik te maken van andere informatiebronnen. De sociale identiteitstheorie biedt een uitstekend referentiekader om de interactie tus-

sen de diverse identiteiten te belichten, zowel tussen de persoonlijke en sociale identiteit als tussen de diverse sociale identiteiten onderling.

4.1.3. Persoonlijke identiteit

Oorspronkelijk beschouwde de sociale identiteitstheorie persoonlijke en sociale identiteit als twee uiteinden van een continuum (Abrams & Hogg 1990; Tajfel & Turner 1979). Recentelijk echter ging Serino (1998) de interactie tussen beide polen beklemtonen. Bovendien stelde ze dat "belonging to some particular social groups may even be the necessary condition allowing subjects to develop a sharper and better defined self-identity" (Serino 1998, 25). Zo zullen vooral individuen uit minderheidsgroepen voordeel halen uit groepsbetrokkenheid, met name op het gebied van het bevorderen van de sociale identiteit, alsook het positief bevestigen van de persoonlijke identiteit. Deze verbondenheid tussen een versterkte sociale en persoonlijke identiteit bleek ook uit onze interviews. Heel wat uitspraken van respondenten belichten het effect van Gay Games-participatie op hun persoonlijke identiteit. Op Gay Games voelen ze zich op het gemak, wat resulteert in een versterkt gevoel van zelfvertrouwen.

"Het versterkt je gevoelens van waarmae je bezig bent, dat het goed is op die manier. Het naar buiten komen, niet beschamend ervoor zijn. Er op een heel gewone, normale manier mee omgaan. Ik denk dat dat een heel positieve uitwerking heeft, alle, in mijn geval toch. Dat gevoel dat je hebt. Ho, ik weet dat nog, de eerste keer toen dat wij, in Amsterdam was dat, met al die landen, en je komt in die arena, die volzit met al die sporters. Dat geeft een kick, dat vergeet je nooit van je leven niet meer. Dat is zo een opkikker voor uzelf. Je staat niet alleen, er zijn er nog. Daar alleen al voor, dan moet je nog niet meedoen met de sport. Maar gewoon al om er tussen te lopen en erbij te zijn, dat is zo een fantastisch gevoel." (Bert § 97)

"En als ge ziet dat er zoveel zijn die analoog zijn, en die zich heel goed voelen, dat ge u dan ook anders gaat gedragen. Iemand heeft mij ooit gezegd: 'Er gaat niemand een probleem rond maken, als ge er zelf geen probleem rond maakt.' En zo'n Games gaan er juist voor zorgen dat ge u zelf beter in uw vel voelt. En doordat ge er daarna open over zijt." (Johan § 98)

"Ik ben niet alleen, we zijn hier met zoveel samen. En er moet effes niet op gelet worden wie ik ben, wat ik doe, het kan gewoon, dus ja..." (Nele § 98)

"Zo een hele week ondergedompeld worden in wat dan nu normaliteit is. Euh, komen mensen toch wel sterker terug, kunt ge toch wel mensen zien die ineens een stuk open bloeien. Dat ze zeggen van 'oh ja, we mogen er zijn'. Dat ze niet altijd moeten zeggen van 'o ja, ik ben toch maar een jeannette'. En die dan ineens zeggen van 'a ja, ik mag als homo ook door het leven gaan.'" (Anja § 98)

Daarnaast zorgt Gay Games-participatie eveneens voor het trots(er) worden op die persoonlijke identiteit.

"Veel trots(er) worden op wie dat je bent, of wat dat je bent. Eum, een bevestiging van je... tja, ik denk dat er toch nog altijd heel veel mensen zijn die teleurstellingen hebben opgelopen. Eerst en vooral ontdekken dat je homo bent, soms heel negatieve reacties uit je omgeving krijgen. Eum, bijvoorbeeld geen kinderen kunnen adopteren. Dat zijn toch allemaal wordjes die gestlagen worden. Daarvoor kan zo'n zelfbevestiging natuurlijk wel goed doen, meer eigenwaarde. Dat is soms het grote probleem bij holebi's, dat hun eigenwaarde-gevoel soms heel laag kan zitten. En dat kan door zo'n Gay Games heel veel verbeteren." (Rudy § 98)

4.2 Onderzoeksvraag 2: Gehanteerde strategieën?

Dit bovenstaande paragraaf is gebreken dat Gay Games zowel de persoonlijke als de sociale identiteit van de deelnemers versterkt. Hoewel beide identiteiten vooraf reeds sterk ontwikkeld waren bij onze respondenten, werden deze door Gay Games-participatie nog geïnvensiveerd. Twee strategieën ter bevordering van een positieve (groeps)identiteit volgens de sociale identiteitstheorie zijn *socialie competitie* en *socialie creativiteit*. Sociale competitie vereist echter dat de minderheidsgroep in contact komt met de meerderheidsgroep, wat op Gay Games nauwelijks het geval is.

"Het is wel echt specifiek een volledig holebi-gebeuren, dus ik zou daar bij manier van spreken wel een cirkel kunnen rond trekken, zo van 'nu zitten ze er allemaal, en ga nu maar eens zoeken of er hetero's tussen zitten. En in München zat je daar dan nog allemaal in zo'n Olympisch dorp." (Frederik § 95)

Sociale creativiteit daarentegen omvat het louter cognitief wijzigen van de intergroeprelaties. Een eerste vorm van sociale creativiteit betreft het promoten van bepaalde eigenschappen die door de meerderheidsgroep sociaal aanvaard worden. Deze strategie is binnen een Gay Games-context, waarin sport een centrale rol betreft, overduidelijk. Sport heeft zich in de afgelopen decennia immers in een hoog tempo ontwikkeld tot een breed maatschappelijk verschijsel. Ook vandaag de dag blijft sport een belangrijke positie innemen in de Westerse maatschappij en als normatief referentiekader fungeren. Niet alleen voor de jeugd, maar voor iedereen – ongeacht leeftijd, geslacht, sociale klasse, seksuele voorkeur, etc. – wordt sport als een zinvolle vrijetijdsbesteding beschouwd (Elling 2002). De Vlaamse respondenten beklommen de gedachte.

"Sport is sport hé. Als je nu over twee meter kan springen, als je nu hetero of homo bent, je moet over die twee meter springen hé. En de voorschrijven van kleedij en zo, tja, die zijn ook hetzelfde hé." (Brigitte § 66)

Binnen bovenstaande 'sport-voor-alleen' gedachte, in de jaren zeventig van vorige eeuw in heel wat Europese landen gestimuleerd, krijgt participatie de bovengenoemde prestatie. Dit brengt ons tot een tweede vorm van sociale creativiteit, meer bepaald het herdefiniëren van een dimensie waarop holebi's negatief scoren – sport als prestatie – tot een positieve – sport als participatie –. De competitieve hetero-sportcultuur, met inbegrip van de traditionele Olympische Spelen, wordt door de Vlaamse respondenten sterk in vraag gesteld. Het recreatieve aspect van Gay Games daarentegen wordt de hemel in geprezen.

"Iedereen leeft daar met iedereen mee, dus of je nu bij wijze van spreken vijf meter in tien minuten zwemt, of twintig seconden, dat is allemaal hetzelfde voor iedereen. De traagste zwemmers krijgen zelfs nog het meest applaus van allemaal. Rond dat zwembad is er een enorme sfeer, er is muziek daarbij, er wordt gelachen, ... Veel verbroedert en verzuist, wat je op andere wedstrijden natuurlijk veel minder hebt." (Frederik § 94)

"Alle, de kern van alle Games die georganiseerd worden voor holebi's, is eigenlijk allemaal hetzelfde, zo van 'deelnemen is belangrijker dan winnen'. En dat is uiteindelijk ook de kern waar de Olympische gedachte tidentijd mee gestart is. Waarom dat eigenlijk georganiseerd is, was om mensen te motiveren om aan sport te doen eigenlijk. En dat is voor mij eigenlijk ook heel belangrijk. Je gaat daar niet naartoe om een medaille te halen, je gaat daar naartoe om, tja, gewoon omdat het prettig is om mee te doen, iedereen krijgt de kans om mee te doen. Er zijn eigenlijk geen echte selectiecriteria, dus eum, tja, ge voelt heel goed dat het sociale, dat je daar samen staat met een heleboel mensen, dat dat veel belangrijker is dan het winnen." (Natalie § 109)

"De ene die gaat echt voor het winnen van die medaille, en die is heel kwaad als die het niet haalt, eum, dan denk ik ook van 'tja, die heeft het niet echt heel begrepen'. Maar ik vind dat basis van sportief gegeven. Sportief gegeven moet iedereen zijn best doen. En win je niet, dan heb je toch nog altijd gewonnen omdat je je ongeloflijk hard hebt ingezet en je best hebt gedaan. Wat oorspronkelijk toch het Olympische goed of gedachtegoed is. Dat is nu natuurlijk al lang veranderd, want nu gaat het puur om imago, prestige, alé ja, en sponsornormaten binnenhalen. Dus het sportieve gegeven vind ik bij Olympische Spelen ver te zoeken, ook al is het wel leuk om te kijken wat voor enorme prestatie die atleten daar neerzetten. Maar een Gay Games vind ik in die zin, tja ok, 't is dan wel gay, maar het is veel leuker en veel genuoedelijker, juist omdat er geen druk is. Er zijn bijvoorbeeld geen geldrijzen, gelukkig maar! Eum, moesten die er wel zijn, dan zou het een totaal ander evenement worden." (Pieter § 109)

De twee hierboven besproken vormen van sociale creativiteit kwamen tijdens de diepte-interviews prominent naar voor. De derde vorm, het zoeken naar een nieuwe vergelijkingsgroep, was daarentegen een minder voorkomende strategie. Slechts een handvol respondenten bekrusteerde travestieten en/of opvallende figuren. Dit overigens niet zozeer op Gay Games maar wel op Gay Prides.

"Het zijn holebi's die aan het sporten zijn. Voor zover ik weet zijn er daar geen travestieten die met sjakosjen gooien. Die beelden krijg je dus al niet. Terwijl het veel makkelijker is om op een prude clichématige beelden te schieten en te tonen dat dat de hele pride is." (Rudy § 87)

"Met positief beoel ik dan vooral dat het niet clichématig is. Vaak als je beelden van Koze Zaterdag ziet, is dat net de clichés die ze laten zien, terwijl als ze dingen vertellen of tonen van de EuroGames of Gay Games, daar komen daar ook heel gewone mensen en heel gewone dingen aan bod." (Natalie § 87)

4.3 Onderzoeksvraag 3: Sociale verandering?

De sociale identiteitstheorie gaat ervan uit dat individuen met een versterkte groepsidentiteit ook meer zullen participeren in activiteiten of in het stellen van daden die sociale verandering vooropstellen. Dergelijke 'acts of social change' (Krane e.a. 2002) omvatten zowel het open zijn over de eigen seksuele oriëntatie als meer politiek getinte activiteiten zoals bijvoorbeeld de deelname aan protestmensen. De hierna volgende paragrafen bespreken de impact van Gay Games-participatie op deze twee zaken.

Het coming-out proces blijft ook in een samenleving met relatief positieve attitudes tegenover holebi's een moeilijke periode. Zeker in de regulerende heteronormatieve sportwereld verzwijgen heel wat holebi's die belangrijke component van hun identiteit, en is de 'culture of silence' er bijgevolg dominant (Griffin 1998; Hekma 1994; Lenskyj 1991; Pronger 1990; Sykes 1998). Gay Games-participatie resulteert in een versterkte persoonlijke en sociale identiteit, wat implicaties heeft voor het coming out proces, zowel op persoonlijk als op maatschappelijk vlak. Op persoonlijk vlak hebben holebi's de keuzevrijheid om al dan niet uit de kast te komen wat zorgt voor een gevoel van onzekerheid waardoor men gaat afwijken of coming out als positief zal worden ervaren door de omgeving (Dewaele 2003). Waar identificatie- en rolmodellen in het dagelijkse leven vaak ontbreken voor holebi's, zijn ze op Gay Games alomtegenwoordig. Mede daaron kan deelname aan Gay Games de coming-out bevorderen naar familie, vrienden en collega's toe. Hoewel alle respondenten reeds jaren uit de kast waren, was het effect van Gay Games-participatie op coming out een vaak terugkerend item in de interviews. Holebi's die nog in hun beginfase staan en op zoek zijn naar hun eigen identiteit, hebben namelijk een periode nodig waarin ze zich gesteund voelen, zichzelf kunnen zijn, en op een ongedwongen en ontspannende manier andere holebi's kunnen leren kennen. Sportevenementen als Gay Games zijn daar volgens onze respondenten de ultieme context voor.

"De sport, dat kan dat samenhangingsgevoel, dat kan uzelf sterker maken. En ik denk dat je dan pas veel gemakkelijker met uzelf naar buiten kunt komen. Dus dat die afzondering

eerst een extra stimulus kan betekenen, om daarna te zeggen van 'het kan mij allemaal niet meer schelen, ik heb vrienden, die staan achter mij, die kunnen mij steunen daarin, ik heb eigenlijk die hetero's niet echt meer nodig, ik hang daar niet meer vanaf, ik ben niet meer afhankelijk door hun goedkeuring'. In, ik denk dat dat echt wel een belangrijke stap is. Jonge mensen die doen dat ook, die gaan eerst in zo'n kleine groepje, en dan... Alle mensen die kunnen zeggen in een volkomen heterowereld van 'gasten, ik ben homo', dat is fantastisch hé. Dan moet je al heel sterk in uw schoenen staan hé, en die sterke kan je krijgen door die contacten met andere homo's, dat denk ik wel." (Brigitte § 99)

"Pak dat er temand is die nog helemaal niet zichzelf voorstelt, en die kan gewoon al twee uur in de week met zijn sportzakje, hij of zij, naar een sportzaal trekken, en die kan daar twee uur zichzelf zijn, zijn batterijkes opladen. (...) Wie weet dat er dan ooit op zijn of haar werk gebabbeld wordt van 'ah, wat doe jij in je vrije tijd?' En die kan een keer zeggen van 'ik zit in een sportclub', en misschien een maand nadenken al van 'ik zit bij sportclub X', en de collega's vragen van 'wat is dat dan juist', 'ah, dat is voor holebi's'. Allé, dat is toch een lage drempel. Ik denk dat dat op die manier zeker en vast bijdraagt." (Nelle § 83)

Gay Games-participatie zorgt echter ook op maatschappelijk vlak voor positieve attitudes bij de hetero-meerderheidsgroep. Holebi's maken zich immers niet altijd kenbaar, waardoor men zelfs gaat spreken over de 'verborgen populatie' (Baert & Cockx 2002; Vincke & Stevens 1999). Op Gay Games daarentegen tonen holebi's dat ze 'er staart' als minderheidsgroep. Die maatschappelijke zichtbaarheid heeft een emancipatorische functie in het bevorderen van de bespreekbaarheid en draagt aldus bij tot een grotere sociale aanvaarding van holebi's.

"Als ge over holebi-tiens spreekt, of dat dat nu Gay Games of openstelling van het huwelijk, of adoptie. ... Ik denk dat er gewoon over moet gesproken worden in de maatschappij. Natuurlijk, hoe meer evenementen, hoe meer mensen zich geropen zullen voelen om daarover te spreken en het naar buiten te brengen. Dus euh, ik denk dat het wel een groot maatschappelijk nut heeft." (Anja § 84)

Bovendien gaat de sociale identiteitstheorie ervan uit dat individuen met een versterkte groepsidentiteit vaker zullen participeren in politieke activiteiten zoals manifestaties, lobbywerk, etc. Het onderzoek van Krane e.a. (2002) bevestigde deze hypothese in de context van Gay Games. Na hun deelname wensten sommige atletes immers intensiever betrokken worden bij de holebi-gemeenschap, zij het op gemeenschaps- dan wel op internationaal niveau. Dit was echter bij geen enkele van onze respondenten het geval. Een mogelijke verklaring hiervoor is opnieuw het relatief tolerante holebi-klimaat in Vlaanderen waardoor de drang om zich te manifesteren, zowel op lokaal als internationaal vlak, minder groot is.

"Wij zijn wat dat betreft, denk ik, Vlaanderen, en wij zijn zo heel down to earth' hé. Met andere woorden, wij zijn niet zo manifestatiegericht. Allé, andere landen profileren zich

veel meer dan ons als homo. (...) Bijvoorbeeld Noord-Amerika en zo, die hebben dat meer, waardoor dat die meer ook dat initiatief zullen nemen van zo iets te gaan organiseren. (...) Ik heb de indruk dat wij minder geneigd zijn om die uitdaging omhoog te steken en te zeggen van 'kijk, dit zijn wij en wij zijn daar fier op'. Wij hebben meer zo iets van, de Vlamingen, alé, hier op de club dan loch, hebben wij meer zo iets van 'dit zijn wij, maar so what? Alle, ik bedoel, wij liegen daar niet van wakker denk ik.' (Luc § 121)

5. Discussie

In 1982 relatief kleinschalig van start gegaan, zijn Gay Games vandaag de dag uitgegroeid tot één van de grootste sportevenementen ter wereld. Dit artikel belicht de ervaring van de Vlaamse Gay Games-deelnemers en hanteert de sociale identiteitstheorie hierbij als theoretisch analysekader. Door middel van kwalitatieve diepte-interviews bij achttien Vlaamse respondenten werd de impact nagegaan van deelname aan Gay Games op: (1) de persoonlijke en sociale identiteit, (2) de gehanteerde strategieën ter bevordering van het (sociale) zelfbeeld, en (3) activiteiten of daden die sociale verandering vooropstellen.

De sportieve Gay Games-context, door alle respondenten als uitermate positief ervaren, is een dankbare setting om de sociale identiteitstheorie op toe te passen. Groepslidmaatschap, en de versterkte persoonlijke en sociale identiteit die daarmee gepaard gaat, is voor leden van minderheidsgroeperingen – holebi's in het bijzonder – immers van uitermate belang. Gedurende heel wat levensfasen geldt dat *'le bonheur est dans le ghetto; ghetto' dans lequel le sujet stigmatisé se retrouve 'en vacance de son stigmatisation'*. (Marcellini e.a. 2000, 268). Ook voor de Vlaamse deelnemers uit dit onderzoek, allen reeds verscheidene jaren 'out and proud', resulteerde Gay Games-participatie in een versterkte persoonlijke en sociale identiteit. Vooral tijdens de openingsceremonie was een aanzienlijk gevoel van mondiale verbondenheid voelbaar. Dit groepsgevoel resulteerde in een versterkt zelf- en collectief vertrouwen, en in het trotser worden op de eigen identiteit. Hoewel de groep holebi's op Gay Games heel divers is, benadrukten de respondenten de verbondenheid in plaats van verscheidenheid. Hoewel ook andere thema's uit de interviews doorgaans consistent bleken met de sociale identiteitstheorie, doen Vlaamse deelnemers echter geen nieuwe kennis op met betrekking tot de internationale holebi-gemeenschap. Toch reflecteerden ze over de situatie van minder tolerante landen en de rol die Gay Games hierbij kunnen spelen.

Ter bevestiging en bevordering van de (groeps)identiteit, passen holebi's diverse strategieën toe om de perceptie van de dominante cultuur ten aanzien van holebi's uit te dagen, door de sociale identiteitstheorie samengevat onder de noemer 'sociale creativiteit'. Met betrekking tot Gay Games profileren holebi's zich binnen een typisch sociaal aanvaardde activiteit, namelijk sport. Daarbinnen

hekelen ze bovendien de competitieve hetero-sportcultuur door expliciet nadruk te leggen op het motto 'deelnemen is belangrijker dan winnen'. Het zich afzetten tegen andere (sub)groeperingen ter bevestiging van de eigen identiteit kwam echter minder aan bod.

Volgens de sociale identiteitstheorie resulteert deze groepsidentiteit – versterkt door participatie, alsook door het hanteren van *sociale creativiteit* strategieën – in het deelnemen aan activiteiten of het stellen van daden die sociale verandering vooropstellen. Vlaamse holebi's lijken zich als gevolg van Gay Games-deelname echter niet politiek te engageren. Implicaties voor het coming out proces daarentegen zijn er zowel op persoonlijk als op maatschappelijk vlak. Op persoonlijk vlak is een sportevenement als Gay Games dé context voor holebi's die in hun beginfase staan en nog op zoek zijn naar hun eigen identiteit. Daarnaast komen holebi's door Gay Games ook als groep uit de kast. Door deze zichtbaarheid wordt de samenleving geconfronteerd met de grootte en de sterkte van de holebi-gemeenschap. Dit resulteert in een grotere bespreekbaarheid en openheid voor homoseksualiteit wat de sociale druk bij holebi's om zich te conformeren aan heteroseksuele standaarden en normen doet afnemen (Baert & Cockx 2002).

Bij het generaliseren van bovenstaande bevindingen is echter voorzichtigheid geboden. Onze respondenten waren namelijk een heel specifieke groep: allen Vlaams, hoogopgeleid, en lid van een holebi-sportclub. Daarnaast definiëerden 17 van de 18 respondenten zichzelf als homo of lesbisch. Hoewel Gay Games zich profileren als een inclusieve omgeving, zijn bisexuelen en transgenders er duidelijk in de minderheid (Kranke & Waldron 2000). Een andere, grotere en meer diverse respondentenpool kan een ander licht werpen op de sociaal-psychologische impact van Gay Games-participatie. Verder onderzoek moet dan ook aandacht besteden aan de ervaringen van bisexuelen en transgenders, maar evenzeer aan die van lager opgeleiden, ouderen, individuen die nog in de kast zitten, die geen lid zijn van een holebi-sportclub, etc. Bovendien zijn er, naast de individuele impact van Gay Games, voldoende perspectieven voor verder onderzoek om de maatschappelijke impact van een dergelijk evenement na te gaan.

Gay Games hebben aangetoond een betekenisvolle context te zijn om de uitgangspunten van de sociale identiteitstheorie na te gaan in een sportomgeving. Daarbij bleken de bevindingen grotendeels consistent met de theoretische verwachtingen. Vooraleer we in een volgende paragraaf de implicaties ervan belichten, staan we kort nog even stil bij de thema's die niet consistent bleken met de sociale identiteitstheorie. Ten eerste hanteerden niet alle respondenten het zoeken van een nieuwe vergelijkingsgroep als strategie van sociale creativiteit. Slechts voor een minderheid waren travestieten en opvallende Gay Pride-figuren kop van jut. Ten tweede vergaarden de respondenten weinig nieuwe kennis met betrekking tot de holebi-beweging. Ten derde werd Gay Games-participatie niet omgezet in politiek activisme. Een mogelijke reden voor bovenstaande aspecten

is dat de Vlaamse deelnemers in hun thuisland in een relatief tolerant klimaat vertoeven, waardoor ze voldoende opportuniteiten hebben om informatie te verzamelen over de holebi-gemeenschap en bovendien weinig behoefte hebben om zich politiek te profileren. Hoewel een gunstige politieke situatie en positieve attitudes bij de algemene populatie uiteraard een stimulans zijn voor de ontwikkeling van holebi-bewegingen (Adam e.a. 1999), kan ook de omgekeerde beweging plaatsvinden. Een hoge mate van tolerantie kan er namelijk eveneens voor zorgen dat de bereidheid van holebi's om te strijden voor specifieke doelstellingen vermindert. Wanneer de tolerantie hoog is, is er immers slechts weinig over om voor te strijden. Zo geven Schuyf & Krouwel (in Dewaele 2003) het voorbeeld van Nederland, waar het klimaat in de jaren '90 alsmar beter werd. Dardoor waren holebi-groeperingen niet meer in staat om partijpolitieke activisten te vinden om binnen partijen druk uit te oefenen. Die stijgende tolerantie lag volgens de auteurs tevens mee aan de basis van het verdwijnen van de jaarlijkse Gay Pride. Een hoge mate van tolerantie leidt dus zeker en vast tot facilitatie met betrekking tot de ontwikkeling van holebi-bewegingen. Een heel hoog facilitatieniveau kan echter resulteren in assimilatie, waardoor de eigenheid van de bewegingen verdwijnt en ze opgaan in de normatieve cultuur.¹

Wat voorliggende studie zeker en vast aantoon, zijn de louter positieve ervaringen die holebi-atleten overhouden aan hun deelname. Hoewel onze respondenten geen expliciete discriminatie hadden ervaren, verwijzen ze wel naar het holebi-onvriendelijke klimaat van de reguliere sport. Dat die homonegatieve sportomgevingen negatieve emotionele consequenties hebben hoeft geen betoog. Dit wordt tevens door tal van onderzoek bevestigd (Griffin 1998; Krane 1997; Lenskyj 1990). Net omwille van die negatieve ingesleeldheid ten aanzien van holebi's zijn specifieke holebi-groeperingen en -evenementen noodzakelijk. Het identiteitsondersteunende aspect van Gay Games is van groot belang bij het overwinnen en neutraliseren van de heterosamenleving (Dewaele 2003). Naast negatieve 'push'factoren als discriminatie en achterstelling spelen wat Gay Games betreft echter ook positieve 'pull'factoren een rol. Gay Games dragen namelijk bij tot het creëren van zowel een fysieke als sociale ruimte waar sociale verbondenheid en het ontmoeten van gelijken een grote rol speelt. Deze ontmoetingen zijn noodzakelijk voor de deelnemers om relaties aan te gaan, om uit de kast te komen voor zichzelf en voor anderen, en om identificatiefiguren te vinden waardoor een positief zelfbeeld wordt ontwikkeld. Daarnaast hebben individuen altijd behoefte aan een zekere institutionalisering van de 'authentieke' normen- en waardepatronen (Eilling & De Knop 1998).

Een tegenargument bij evenementen als Gay Games is dat het identiteitsgerichte ervan leidt tot een categoriale separatie van holebi's. Het is echter even waarschijnlijk dat Gay Games, doordat ze de zichtbaarheid van holebi's vergroten, bijdragen tot een verdere integratie van holebi's in de samenleving. Gay Games,

die mogelijkheden scheppen voor holebi's om elkaar los van de heterosamenleving te ontmoeten, heeft dus niet enkel separatie in de hand te werken. Holebi's die in 'eigen' verband sporten zijn immers niet minder maatschappelijk geïntegreerd zijn dan diegene die 'gemengd' sporten. Buiten het sportieve is namelijk wel sprake van 'gemengde' vriendschappen en structurele integratie op diverse andere domeinen (Eilling e.a. 2003).

"Je zit al de hele dag in dat hetero-wereldje. Uw collega's zijn hetero, uw familie is hetero, een deel van uw vrienden is waarschijnlijk hetero, als je op café gaat zitten daar hetero's. Dus als je dan één uurje op de week gaat sporten met holebi's of één keer per jaar deelneemt aan Gay Games, kun je volgens mij nooit van segregatie gaan spreken." (Rudy § 104)

Precies vanuit die maatschappelijk geïntegreerde positie wordt dan bewust gekozen voor sportbeoefening met 'eigen' mensen. Voorliggende studie bevestigt het ontmoeten van gelijken als één van de belangrijkste legitimaties van deelname. *"They find little hospitable meaning in the orthodox, straight world and find comfort in the shared worldviews of other gay ghetto men."* (Pronger 1990, 258). (Holebi-)atleten moeten kunnen sporten in een positief motiverende omgeving, waardoor ze de mogelijkheid krijgen om zowel social als persoonlijk te groeien. In een sportsetting ontwikkelen individuen immers persoonlijke vaardigheden zoals zelfvertrouwen, controle, het gevoel iets te verwezenlijken, enz. Deze vaardigheden dragen niet alleen bij tot succes in de sport, maar eveneens tot succes in andere levensdomeinen. Ondanks de toenemende sociale aanvaarding van holebi's in heel wat Westerse landen, lijken specifieke holebi-sportclubs en -tornooien een nieuw gegeven binnen de vrijetijdswereld. Ook in Vlaanderen en Nederland zongen ze voor een verruiming van het niet-commerciële aanbod voor holebi's (Eilling & De Knop 1998). Steeds meer holebi's kiezen er immers voor om lid te worden van een specifieke holebi-sportclub (De Vos 2000; Eilling & De Knop 1998; Stöppler & Schuyf 1997). Zo heeft de Antwerpse club Active Company reeds meer dan driehonderd leden, waarbij voor een aantal sporten met wachtlijsten wordt gewerkt. Bovendien toont een recente Belgische studie van De Vos (2000) aan dat 75% van de leden van een holebi-sportclub voorheen lid was van een reguliere club. Wanneer alternatieven worden aangeboden, neemt dus een dropout uit reguliere sportclubs plaats.

Vanuit de sociale identiteitstheorie benadrukt voorliggend artikel het belang van dergelijke positieve én recreatieve sportomgevingen waar holebi's zich welkom en op hun gemak voelen. Ze kunnen er met gelijkgestenden sporten in een tabeloze sfeer, die hun persoonlijke en sociale identiteit vorm geeft en hun (sociale) zelfvertrouwen versterkt. We platen dan ook voor een 'sport voor allen beleid' dat twee luiken omvat, namelijk: (1) het sensibiliseren van reguliere sportclubs en -evenementen om zo uitsluiting uit tegen te gaan, en (2) het pluriformiseren van het sportaanbod, evenals het actief aanmoedigen van reeds

bestaande afzonderlijke sportinitiatieven die vanuit sociaal perspectief een duidelijke meerwaarde blijken te leveren voor hotebi's.

NOOT

1. Een dergelijke evolutie is niet onomkeerbaar. Zo lijkt het klimaat in Nederland zich intussen opnieuw richting intolerantie te evolueren (Vanden Bossche 2007).

BIBLIOGRAFIE

- Abrams, D. (1990), How do group members regulate their behavior? An integration of social identity and self-awareness, pp. 89-112 in D. Abrams & M. Hogg. (eds.), *Social identity theory: Constructive and critical advances*. New York: Springer-Verlag.
- Adam, B., Duyvendak, J. & Krouwel, A. (1999), Gay and lesbian movements beyond borders? National imprints of a worldwide movement, pp. 344-371 in B. Adam, J. Duyvendak & A. Krouwel (eds.), *The global emergence of gay and lesbian politics. National imprints of a worldwide movement*. Philadelphia: Temple University Press.
- Aerts, Y. (2001, 14 juni), Europese hotebi'spelen in Antwerpen? *De Morgen*.
- Baert, H. & Cockx, F. (2002), *Hotebi's en een gelijkheidsbeleid. Verslag van een zoektocht naar toekomstige onderzoeksopdrachten*. Universiteit Antwerpen, Limburgs Universitair Centrum, K.U. Leuven.
- Bakts, B. & Maleeek, S. (2004), *Invisible. Synopsis on homophobia and discrimination on sexual orientation in sport*. Amsterdam: ECLISF, niet gepubliceerd rapport.
- Cambrié, B. & Waegel, H. (2001), Kwalitatief onderzoek en dataverzameling door open interviews, pp. 315-342 in J. Billiet & H. Waegel (eds.), *Een samenleving onderzoekt. Methoden van sociaal-wetenschappelijk onderzoek*. Antwerpen: Stan-daard Uitgeverij.
- Cass, V. (1979), Homosexual identity formation: A theoretical model. *Journal of Homosexuality*, 4(3), 219-235.
- Cass, V. (1983/1984), Homosexual identity: A concept in need of definition. *Journal of Homosexuality*, 9(2/3), 105-126.
- Cox, S. & Gallis, C. (1996), Gay and lesbian identity development: a social identity perspective. *Journal of Homosexuality*, 30(4), 1-30.
- De Foer, S. (1998, 17 juli), Homo of lesbo zijn is belangrijker dan winnen. *Standaard magazine*.
- De Vos, D. (2000), *Sporten als holebi. Een springplank of een struikelblok tot integratie?* Vrije Universiteit Brussel, Faculteit Politiek en Sociale Wetenschappen, Afdeling Sociologie, niet-gepubliceerde scriptie.
- Declercq, A. (2002), *Analyse van kwalitatieve data*. Universiteit Gent: academiejaar 2003-2004, niet-gepubliceerde cursus.
- Deweale, A. (2003), *Structurele en culturele belemmeringen en succesfactoren in het leven van holebi's: een verkenning*. Consortium Universiteit Antwerpen en Limburgs Universitair Centrum: Steunpunt Gelijkekansenbeleid.
- Elling, A. (2002), *Ze zijn er niet voor gebouwd. In- en uitsluiting in de sport naar seksuele oriëntatie*. Nieuwegein: Atko Sports Media.
- Elling, A. & De Knop, P. (1998), *Naar eigen wensen en mogelijkheden. Een onderzoek naar de social-integrerende betekenis van sport in relatie tot vier doelgroepen van het landelijk sportstimuleringsbeleid*. Arnhem: NOC*NSF.
- Elling, A., De Knop, P. & Knoppers, A. (2003), *Gay/lesbian sport clubs and events. International Review for the Sociology of Sport*, 38(4), 441-456.
- Engel, S.M. (2001), *The unfinished revolution. Social movement theory and the gay and lesbian movement*. Cambridge: University Press.
- Federation of Gay Games (FGG) (2003), *Image of the Gay Games*. Chicago: Strategic Planning Committee (<http://www.gaygames.com>).
- Glaser, B.G. & Strauss, A.L. (1967), *The discovery of grounded theory. Strategies for qualitative research*. Chicago: Aldine Publishing Company.
- Griffin, P. (1998), *Strong women, deep closets. Lesbians and homophobia in sport*. Champaign: Human Kinetics.
- Hekma, G. (1994), *Als ze maar niet provoceren. Discriminatie van homoseksuele mannen en lesbische vrouwen in de georganiseerde sport*. Amsterdam: Het Spin-huis.
- Hogg, M. & Abrams, D. (1988), *Social identifications*. London: Routledge.
- Hogg, M. & McCarty, C. (1990), Self-categorization and social identity, pp. 10-27, in D. Abrams & M. Hogg (eds.), *Social identity theory: Constructive and critical advances*. New York: Springer-Verlag.
- Janssens, J., Elling, A. & Van Kalmthout, J. (2003), *Het gaat om de sport. Een onderzoek naar de sportdehante van homoseksuele mannen en lesbische vrouwen*. Nieuwegein: Arko Sports Media.
- Krane, V. & Romont, L. (1997), Female athletes' motives and experiences at the Gay Games. *Journal of Gay, Lesbian, and Bisexual Identities*, 2, 123-138.
- Krane, V. & Waldron, J. (2000), The Gay Games: Creating our own sport culture, pp. 147-166 in K. Schaffer & S. Smith (eds.), *The Olympics at the millennium. Power, politics and the games*. New Brunswick: Rutgers University Press.
- Krane, V. (1997), Homonegativism experienced by lesbian collegiate athletes. *Women in Sport and Physical Activity Journal*, 6(2), 141-163.
- Krane, V., Barber, H. & McClung, L. (2002), Social psychological benefits of Gay Games participation. A social identity theory explanation. *Journal of Applied Sport Psychology*, 14, 27-42.
- Lenskyj, H. (1990), Power and play: Gender and sexuality issues in sport and physical activity. *International Review for Sociology of Sport*, 25, 235-245.
- Lenskyj, Helen. (1986), *Out of bounds. Women, sports and sexuality*. Toronto: The Women's Press.
- Luhnanen, R. & Crocker, J. (1992), A collective self-esteem scale: Self-evaluation of one's social identity. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 18, 302-318.

- Marcellini A., Lefèvre, N., De Leséleuc, E. & Bui-Xuan, G. (2000). D'une minorité à l'autre ... pratique sportive, visibilité et intégration sociale de groupes stigmatisés. *Loisir et Société*, 23(1), 251-271.
- Pronger, B. (1990). *The Arena of masculinity: Sports, homosexuality, and the meaning of sex*. New York: St. Martin's press.
- Qualitative Solutions and Research. (1999). *QSR NUD*IST Vivo (NVivo) Versie 1.1*. London: Sage.
- Serrino, C. (1998). The personal-social interplay: Social cognitive prospects on identity and self-others comparison, pp. 53-74 in S. Worshel, J. Morales, D. Paetz & J. Deschamps (eds.), *Social identity: International perspectives*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Sophie, J. (1986). A critical examination of stage theories of lesbian identity development. *Journal of Homosexuality*, 12(2), 39-51.
- Stöpler, L. & Schuyf, J. (1997). *Seksueel onbekend: Een verkenning rond de verdere mogelijkheden tot samenwerking tussen homoseksuele en lesbische sportclubs en de bonden*. Universiteit Utrecht: Homostudies, niet-gepubliceerd rapport.
- Sykes, H. (1998). Turning the closet inside/out: Towards a queer-feminist theory in women's physical education. *Sociology of Sport Journal*, 15, 154-173.
- Tajfel, H. (1981). *Human groups and social categories. Studies in social psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tajfel, H. (1982). *Social identity and intergroup relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tajfel, H. & Turner, J. (1979). An integrative theory of intergroup conflict, pp. 33-47 in W. Austin & S.
- Worshel (eds.), *The social psychology of intergroup relations*. Monterey, CA: Brooks/Cole.
- Troiden, R. (1989). The formation of homosexual identities. *Journal of Homosexuality*, 17(1/2), 43-73.
- Turner, J. (1987). The analysis of social influence, in J. Turner, M. Hogg, P. Oakes, S. Reicher & M. Wetherell (eds.), *Rediscovering the social group: A self-categorization theory*. Oxford: Blackwell.
- Vincke, J. & Stevens, P. (1999). *Een beleidsgerichte algemene survey van Vlaamse homoseksuele mannen en vrouwen*. Cel Gelijke Kansen en Universiteit Gent: Vakgroep Sociologie (in opdracht van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap).
- Watt, G. (2003). Gay Games. Performing 'community' out from the closet to the locker room. *Social & Cultural Geography*, 4(2), 167-183.

Van autoritaire schoolmeesters tot democratische leraren. De evolutie van autoritarisme bij Vlaamse leerkrachten over een halve eeuw beschouwd (1953-2002)

Dimokritos Kavadias en Jessy Stongers

"Het is moeilijk te geloven welk een argumentatiekracht en welsprekendheid er uitgaat van een stok uit wilgers- of notelaanshout, zeker wanneer die bediend wordt door een man die een glaasje teveel had gedronken!"

Henri Poincaré (1784-1862)

[over zijn eerste kennismaking met de leerkracht, in: Depraete 1999: 87]

1. Inleiding

Kinderen en jongeren worden systematisch, dag in dag uit, naar een speciaal ontwerp instelling gevoerd, waarin ze worden blootgesteld aan de invloeden van leerprofessionals. Ze leren er stukje bij beetje de geldende spelregels. De Franse socioloog Emile Durkheim was een van de eersten om het sociaal karakter van dergelijke groeiprocessen te benadrukken. Hij was ook een van de eersten om ze te omschrijven als 'socialisatie'. Hiermee bedoelde hij dat samenlevingen ervoor zorgen dat op de een of andere manier individuen normen en waarden meekrijgen. Pas na het aanleren van specifieke gedragsregels en opvattingen worden mensen een onderdeel van een 'sociaal lichaam' (Durkheim 1925).

Socialisatie kan worden opgevat als het proces waardoor leden van een gemeenschap geconfronteerd worden met de gangbare vormen van sociale controle binnen die samenleving. Alle samenlevingen sturen het gedrag van hun leden. Deze onderhuidse controle lost immers het klassieke Hobbesiaans ordeprobleem op. Zonder coördinatie of controle wordt het samenleven van mensen een energieverslindende en geweldadige zaak. De vorm van deze controle kan zoals ons